

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна),
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна),
Вірменський державний педагогічний університет імені Х. Абовяна (Вірменія),
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія),
Телавський державний університет імені Якоба Гогобашвілі (Грузія),
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна),
Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Польща)

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за результатами XVIII Міжнародної
науково-практичної конференції,
присвяченої 300-річчю Г. С. Сковороди
(12–13 травня 2022 р., м. Харків)

Харків
2022

УДК [37:001]«20»

Затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 5 від 24.06.2022 р.)

Методологія сучасних наукових досліджень : збірник наукових праць за результатами XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 300-річчю Г. С. Сковороди (12–13 травня 2022 р., м. Харків). — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. — 277 с.

Мови видання: українська, англійська, білоруська, вірменська, грузинська, російська.

У збірці представлено результати актуальних наукових досліджень вчених – докторантів, викладачів, учителів, вихователів, аспірантів – учасників XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 12–13 травня 2022 р.) з України, Вірменії, Грузії, Китайської Народної Республіки, Польщі.

Для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, вихователів, здобувачів вищої освіти. Може використовуватись у навчальному процесі на всіх рівнях вищої освіти.

Усі статті пройшли рецензування, зберігають авторську редакцію. Всю відповідальність за зміст несуть автори.

Організаційний комітет конференції:

Бойчук Юрій – голова організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Бережна Світлана – заступник голови організаційного комітету, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Гаврілова Людмила – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і практики початкової освіти Донбаського державного педагогічного університету (Слов'янськ, Україна)

Каралідзе Джемал – кандидат історичних наук, асоційований професор, завідувач кафедри історії, археології та етнології Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Карапетян Володимир – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Криштоф Світлана – заступник голови організаційного комітету, кандидат педагогічних наук, директор Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації Міністерства освіти і науки України (Київ, Україна)

Рамазашвілі Соломон – доктор освітніх наук, заступник канцлера Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Соколова Алла – доктор педагогічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Тамарашвілі Тамар – доктор історичних наук, асоційований професор, професор департаменту соціальних наук, бізнесу та права, декан факультету соціальних наук, бізнесу та права Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Фомін Володимир – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя, в.о. декана факультету мистецтв Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Шиошвілі Ірма – доктор філософських наук, професор, ректор Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Шукашвілі Ія – головний спеціаліст Бюро міжнародних відносин Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)

Юр'єва Катерина – заступник голови організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Янкович Олександра – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та ресоціалізації Куявсько-Поморської Вищої Школи (Бидгощ, Польща); завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)

Редакційна колегія:

- Бойчук Ю.** – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
- Бережна С.** – заступник головного редактора, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
- Басілашвілі Н.** – доктор політичних наук, асоційований професор Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Гюргадзе Н.** – доктор філології, асоційований професор, завідувач департаменту гуманітарних наук Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Гелдіашвілі Н.** – доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової діяльності Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Кебадзе М.** – доктор історичних наук, доцент Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Марутян С.** – кандидат педагогічних наук, професор кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)
- Мосіашвілі А.** – доктор історичних наук, асоційований професор, проректор з навчальної роботи Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Нахуцрішвілі Н.** – кандидат педагогічних наук, професор департаменту освіти Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Рамазашвілі С.** – доктор освітніх наук, заступник канцлера Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Саргсян А.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)
- Тавдгірідзе Л.** – доктор педагогічних наук, професор Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Церцадзе М.** – доктор філології, асоційований професор Державного університету Акакія Церетелі (Кутаїсі, Грузія)
- Шерозія Н.** – кандидат педагогічних наук, асоційований професор Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Шаповалова О.** – начальник редакційно-видавничого відділу Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
- Юр'єва К.** – заступник головного редактора, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та вокально-хорової підготовки вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

ЗМІСТ

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ ОСВІТИ

ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА СВІТОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ 7

Чайковська Г. Нові технології в освіті для сталого розвитку 8

Яремівич М. Формування громадянської солідарності у студентської молоді – один із напрямків консолідації європейського та українського освітніх просторі 11

Передерій О. Умови прискорення трансформації правової культури населення України в аспекті європейської інтеграції 14

Го Іцзян. Інтеграція системи підготовки музично-педагогічних кадрів КНР до міжнародного освітнього простору 17

Ушмарова В., Ван Цзивень. Кроскультурний аналіз проблеми музичної обдарованості в українських і китайських дослідженнях 21

Янкович О. Методи наукових досліджень у педагогіці та медсестринстві в республіці Польща. . . 25

Жворонков М. Національний освітній процес мистецтва ілюзіонізм як невід’ємна складова інтеграційного симбіозу європейського освітнього простору 28

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 31

Ємельяненко Г., Абизова Л. Евристичний потенціал філософії освіти в сучасних педагогічних дослідженнях 32

Пільков К. Дихотомія «факт – цінність» як методологічний критерій у юридичній науці 35

Сурнін М. Застосування філософського аналізу культурологічних явищ для порівняння їх семантичного змісту 39

Трубавіна І. Теоретико-методологічні основи сучасного науково-педагогічного дослідження 41

СИСТЕМА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ 44

Буднік С. Зміни клімату й виклики до перебудови гідрометеорологічної мережі. 45

Максименко І., Прокопук М., Зуб Л. Біоіндикація радіоактивного забруднення водою зони відчуження ЧАЕС методом аналізу пилку макрофітів. 47

Прилуцький С. Новітні прикладні методи досліджень в експериментальній генетиці 52

Степанюк А., Негоденко А. Загальні методи наукового пізнання як основа системи природничо-наукових методів дослідження. 54

Чалаташвілі О. Виготовлення спиртової настоянки квітів шафрану: дослідження оптимальних умов. 57

СИСТЕМА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУСПІЛЬНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ, ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ 60

Аладашвілі М., Тамарашвілі Т. Маршрути культурного туризму Ради Європи та Грузія 61

Basilashvili N. Comparative analysis of "soft power" and "common ground" theories 70

Voichuk V., Yefremova N. Methods for investigating the phenomenon of pessimism as a personal factor of communicative interaction 75

Боришполь Г. Ребрендинг архетипу України – соціокультурний феномен початку XXI ст. 77

Будякова О. Біоекономіка: міждисциплінарний характер досліджень 80

Бурдіашвілі М. Розвиток культури й освіти Кварельського району в 1930–1940-х роках 83

Ванда І. Бази даних у дидактичному і дослідницькому інструментарії суспільної географії макрорегіонів світу 87

Гіоргадзе Н. Артур Лайст і Грузія 91

<i>Кебадзе М., Сабанадзе О., Чохелішвілі Л.</i> Галузь історії та її розвиток у Телавському державному університеті	94
<i>Кочлошвілі Н.</i> Генезис і структура грузинської малої прози	95
<i>Мартиненко І., Королевська Т., Юр'єва К.</i> Пісні війни: естафета крізь століття	97
<i>Рамазашвілі С.</i> Бізнес-ідея і бізнес-планування	104
<i>Khalvashi R.</i> The Great Paschal Cycle with Commentaries and Order by Tbel Abuseridze	108
<i>Церцвадзе М.</i> Навчання іноземних магістрантів-філологів жанрів наукового мовлення	110
<i>Цигнадзе Ш.</i> Синонімічне поле із семантикою горя (За словниками грузинських та англійських синонімів)	111
<i>Шленьова М.</i> Особливості національного думскролінгу: як мінімізувати негативний вплив на навчання	113
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЕДАГОГІЦІ.	115
<i>Amiraghyan M.</i> Pedagogical ways of forming senior preschooler's linguistic abilities	116
<i>Багатрішвілі Н.</i> Навчання, орієнтоване на учня	120
<i>Басіладзе Н. В. О.</i> Сухомлинський про кохання, шлюб та сім'ю	127
<i>Беземчук Л., Дарда Д.</i> Педагогічні умови гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва	135
<i>Бобирєва О.</i> Організаційно-методичні аспекти формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на основі формування фахових цінностей	138
<i>Ван Пань, Юр'єва К.</i> Провідні підходи до визначення суті особистісно-професійного розвитку вчителя музики в КНР	142
<i>Васильєва О.</i> Реалізації методів формування навичок естрадного вокалу у майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі підготовки творів вокальної програми	147
<i>Гаєриш І., Михайленко А.</i> Моніторинг освітнього процесу	151
<i>Груць Г.</i> До проблеми обґрунтування актуальності науково-педагогічного дослідження	153
<i>Козачок Є.</i> Співпраця закладу дошкільної освіти з сім'ями вихованців у процесі народознавчої роботи	157
<i>Коширова К., Рудічєва Н.</i> Використання елементів арттерапії у розвитку емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку	160
<i>Кузьмічова В.</i> Деякі аспекти вокальної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва в класі постановки голосу.	162
<i>Лапшина І.</i> Роль сім'ї у становленні особистості дитини з обмеженими можливостями здоров'я.	164
<i>Левчик І., Мазур О.</i> Військове вторгнення в Україну-2022 як додатковий параметр середовища формування моделі інтегрованого навчання	168
<i>Лі Ябінь, Юр'єва К.</i> Методологія визначення структури професійно-педагогічної компетентності вчителя малювання в Китаї.	172
<i>Лінь Ваньї.</i> Формування міжкультурної компетентності здобувачів-іноземців у процесі вокальної підготовки як наукова проблема	177
<i>Лозицький Д., Ічанська Н.</i> Формування ключових компетентностей у студентів шляхом розв'язування прикладних задач	181
<i>Лю Хуань.</i> Самореалізація майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інтерпретації вокальних творів	185
<i>Лю Чженьянь.</i> Хоровий спів як чинник виховання особистості в КНР.	188
<i>Мамчур О.</i> Методичні підходи до викладання суспільної географії макрорегіонів світу в закладах вищої освіти: сучасні завдання і виклики.	191
<i>Манучарян С., Налбандян Т.</i> Особливості розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників	194

Мікеладзе Т. Особливості наративного дослідження	198
Мкртічян О. Впровадження технології формування творчого потенціалу в майбутніх вихователів в освітньому процесі ЗВО	202
Овсепян С., Кіракосян Л. Ефективність занять шахами в дитячому садку	206
Остапенко А. Філософські витоки критичного мислення	210
Рудічєва Н. Особливості формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку	212
Сеньовська Н., Нестайко І. Застосування та аналіз вебінарів як форми організації навчання	214
Середа М., Ічанська Н. Особливості дистанційного навчання під час вивчення математики	216
Tavdgiridze L., Sherozia N., Doborjginidze D. Creative thinking – one of the challenges of the education system	218
Ткаченко М. Формування сценарно-режисерських навичок як компонент професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва	225
У Юе. Методи підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до поліхудожнього виховання учнів в умовах інтегрованого навчання	229
Khoderyan B., Harutyunyan A. The study of wood elasticity as a factor in the development of technical knowledge of students	231
Чжан Хао. Методологія діагностики розвитку музичальності дітей дошкільного віку в Україні та КНР	236
Чжао Бейбей. Образотворча діяльність школярів України та КНР у позаурочний час	241
Чжоу Тінтін. Питання організації методичної роботи з музичного розвитку дітей	244
Шурпик О., Ічанська Н. Інформаційні технології у навчанні вищої математики	246
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ПСИХОЛОГІЇ	249
Карапетян В., Кіракосян Л., Оганесян Ш. Методи самопізнання у старшому дошкільному віці	250
Конева К., Малихіна О. Особливості вивчення міжособистісних взаємин молодших дошкільників з однолітками	254
Концева О., Серга Т. Психологічний зміст феномену задоволеності шлюбом	256
Лапенко Я., Серга Т. Психолого-педагогічні методи корекції емоційно-вольової сфери дітей з затримкою психічного розвитку	260
Лубенець Ю., Серга Т. Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку в умовах перебування на прифронтових територіях	263
Малихіна О. Фасилітативний підхід у діяльності вихователя: актуальні проблеми дослідження	265
Хачатрян Н., Карапетян В. Сутність психологічної сумісності: аналіз основних понять	267
Цуркан І., Серга Т. Психодіагностичний інструментарій дослідження кар'єрних орієнтацій студентів закладів вищої освіти	271
Шишова О. Невербальні засоби взаємодії волонтера з клієнтами	273

Пільков К.

кандидат юридичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник
відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції
НДІППіП ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
Київ, Україна

ДИХОТОМІЯ «ФАКТ-ЦІННІСТЬ» ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КРИТЕРІЙ У ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Проблеми методології в юриспруденції є, з одного боку, одними з найскладніших, а з іншого боку, попри їх визнання, вони залишаються далекими від вирішення. Вітчизняна юридична наука вимушена задовольнятися не вирішенням проблеми, а поясненням комплексності її характеру, що дозволяє існувати в юридичній науці таким збірним поняттям, як плюралістична методологія.

Так, М. Кельман обґрунтовує плюралістичну методологію як філософську базу дослідження у сучасному правознавстві, яка, за його висловом, поєднує різні за змістом, сутністю та походженням методи [7, с. 42].

Спробуємо не задовольнятися плюралістичною методологією, а обґрунтувати гіпотезу про те, що у сучасній юриспруденції те, під яким кутом зору ми дивимось на право, має цілком конкретне методологічне значення. У цій тезі немає нічого нового, однак через те, що в багатьох випадках у науці їй надавали абстрактне значення, а обґрунтування було непослідовним, методологія в результаті втрачала важливий критерій визначення методів дослідження права.

Пояснюючи стан розвитку методології юриспруденції, М. Кельман вказує, що «"[в]ажливими тенденціями розвитку сучасного правознавства є відхід від *заїдеологізованості*, актуалізація людиноцентричних наукових досліджень у сфері як приватного так і публічного права. Водночас сучасне правознавство розвивається із сприйняттям та освоєнням загальноцивілізаційних та європейських *цінностей*, з яких визначальні – невідчужувані права і свободи людини, справедливість, індивідуальність, рівність, верховенство права». Разом з тим, йому видається очевидним, що «шлях до цілісного знання правової дійсності, *істини у праві*, можливий лише на перехресті гармонійного поєднання досвіду, образного уявлення, віри та інтуїції, ресурсів розуму і суто логічного мислення» [7, с. 42].

Якщо визнати, що категорії істини, факту, об'єктивної дійсності суттєво відрізняються від категорій цінності, блага, то мусимо визнати також, що у поданому вище фрагменті автор намагається методологічно поєднати погляди на право (1) як на

об'єктивну дійсність, зовнішню і таку, яку правова наука змінювати не може, а може лише вивчати, і (2) як на те, що наука може змінювати, вказуючи, яким праву належить бути під впливом тих чи інших цінностей. У цьому сенсі правознавство не може бути вільним від ідеології, тому юриспруденція не може відійти від заідеологізованості і при цьому сприйняти загальноцивілізаційні чи європейські цінності.

Якщо визнати можливість існування тільки «істини у праві», тобто визнати наукою тільки ту частину юриспруденції, яка досліджує право як цілком зовнішнє стосовно самої юриспруденції явище, то цілком можна погодитись з думкою О.Гладкого, який, систематизуючи загальнонаукові методи пізнання державно-правових явищ, виходить з того, що кожне наукове дослідження може відбуватись на двох рівнях: емпіричному (коли здійснюється процес накопичення фактів) і теоретичному (на якому здійснюється узагальнення знань), і відповідно до цих рівнів умовно поділяє загальні методи пізнання на три групи: 1) методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент); 2) методи теоретичного дослідження (формалізація, логічний та історичний методи); 3) методи, що можуть бути застосовані на емпіричному і теоретичному рівнях (абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання) [6, с. 2]. Як бачимо, цінностям, тобто питанням про належне, а не істинне, у цій класифікації методів місця немає.

Однак навіть неприскіпливе вивчення майже будь-якого з сучасних досліджень науковців у галузі права, в яких предметом є зміст сучасного права, вказує на те, що дослідники виснують про те, яким праву належить бути, або яким право є з ціннісних позицій. Такий стан методології відповідає стану розуміння того, що є юридична наука. О. Меліхова, на нашу думку, вдало підсумовує його, відзначаючи, що термін «юридична наука» досить часто в навчальній, науковій літературі вживається в одному термінологічному ряду із «юриспруденцією», «правознавством» та іншими суміжним поняттями. Неодноразово у вітчизняній науковій правовій літературі зазначалося, що юридична наука – це складне, комплексне поняття (наприклад, роботи П. Рабиновича, Ю. Оборотова, Ю. Шемшученка, В. Тація та інших), однак розуміння їх сутності, розмежування із суміжними поняттями немає [9, с. 127].

Ця ситуація є зрозумілою у сенсі розуміння витоків проблеми, однак дивною і незрозумілою у сенсі факторів, які зумовили її збереження, так би мовити консервацію на роки. Ще у 1924 році П. Віноградоф відзначав, що у будь-якому дослідженні права можна ставити собі за мету одну з трьох речей. Якщо мова йде про підготовку до практики у праві, необхідно ознайомитись з юридичним нормами і процедурами. Якщо метою є одержати уявлення про ті принципи, які закладені в основу юридичних норм і запропонованих раціональних рішень, слід звернутись до вивчення догматичної юриспруденції, яку іноді називають аналітичною за її методом. Якщо метою є заглиблення у причини, які визначили законодавство або вплинули на рішення, а також у тенденції, спрямовані на зміну існуючих правил, необхідно вивчати право як предмет

соціальної науки [5, с. 1–2]. Вже у цій давній настанові, не першій і не останній, бачимо увагу до того, що слід розмежовувати підходи до того, що ми бачимо у праві як об'єкти дослідження. Отже, ми ведемо мову про право як про те, що об'єктивно існує і не залежить від того, що про нього думають науковці, чи така залежність є, а юриспруденція шукає відповіді також на питання про те, яким праву належить бути і тому є так званою нормативною наукою або ж взагалі наукою не є.

Здатність так званої нормативної науки (англ. *normative science*) вважатись наукою ставиться під сумнів ще з часу, коли Чарльз Пірс на початку ХХ століття впровадив цей термін, зокрема для етики та естетики. Звичайно, критики зазнає і дихотомія «факт – цінність» (як є в дійсності і як має бути), однак це розмежування дає можливість збагнути, що якщо для природничих наук методологічне значення має фізичний причино-наслідковий зв'язок, для нормативного судження – остаточний наслідок, мета [4, с. 310].

М. ван Хеке у динаміці історичного розвитку юридичної науки звертає увагу на методологічне значення теорій, які лягали в її основу на різних етапах розвитку: «позитивна моральна наука» (традиція природного права) ставить за мету дослідження історичного законодавця; міждисциплінарна наука (право у контексті); соціальна наука (юриспруденція як емпірична наука); концептуальна структура; врешті нормативна наука, що дає приписи і чітко розмежовує «є» та «має бути» (Кельзен) та інші [3, с. V].

При цьому зрозуміло, що у необтяжених ціннісними настановами природничих науках, саме «є» визнається науковим, на відміну від ціннісно-орієнтованого «має бути». Р. Лакі відзначає з цього приводу, що наука має справу з «є»-світом (а також «було»- та «буде»-станами світу), як і світ норм, однак світ норм також має справу з «має бути» і «слід було». Наука, натомість обмежена «є»-світом [2, с. 38].

У вітчизняній методології юриспруденції цей аспект обділений увагою попри те, що, здавалося б, стара проблема або досі не вирішена, або повернулась, як це буває з чимось, про що треба постійно пам'ятати і про що забули.

Наприклад, звернімо увагу, як В. Копча вказує на необхідність знаходження оптимального співвідношення емпіричного і теоретичного у методології дослідження. Він звертає увагу на те, що донедавна юридична наука демонструвала посилену увагу до емпіричних досліджень у розробці та оцінці права та політиці й практиці юридичних органів. Однак, на його думку, слід погодитися з особливою цінністю використання не лише емпіричних методів дослідження при оцінці існуючої політики та практики, а й теорій суспільних наук. Теоретичне дослідження дає основу для уявлення та тестування різних моделей щодо того, як може працювати правова система [8, с. 55]. Нам видається, що тут мова йде не про дихотомію теоретичного і емпіричного, а як раз про юридичну науку як науку, що пояснює цілком зовнішню для неї правовому реальність (у термінології Р. Лакі це «є»-світ, у якому право твориться поза наукою, зокрема у практиці згаданих В. Копчею «юридичних органів»), і юридичну науку як науку, що змінює право, тобто доктрину, яка сама є частиною права.

У сучасному суспільстві, де визнається принцип верховенства права, а також цінність юридичної доктрини як джерела права, саме розмежування окремих юридичних наук за своєю функцією на науку суто пояснюючу і науку, що здатна змінювати право, має методологічне значення. При цьому для тих сфер юридичної науки, які є науками про те, як «має бути», важливим є прийняття права як соціального факту, а не як об'єктивної правової реальності, як це прийнято зараз у вітчизняній правовій науці. Соціальним фактом право для юриспруденції є у сенсі, який найкраще, на нашу думку, описав Й. Хаге: право існує як соціальний факт, незалежно від того, що окремі індивіди думають про нього, однак залежно від того, що думають достатньо багато достатньо важливих членів соціальної групи про його зміст і про те, що інші думають про нього [1, с. 26]. Саме цей підхід дає можливість пояснити, яким чином доктрина права, тобто думка вчених про те, яким є зміст права, становить частину права. Інші методологічні підходи такої можливості поки що не відкривають. Вони змушують або штучно применшити значення доктрини для розвитку права, позбавивши доктрину самостійної цінності і звівши її до ролі підказки законодавцю, в якому напрямку слід було б розвивати право, або ж взагалі відмовити юриспруденції у визнанні за нею статусу науки, принаймні тій її частині, дослідження в якій спрямовані на пошуки відповіді на питання про цінності, тобто про те, як має бути.

Список використаних джерел

1. Hage J. The method of a Truly Normative Legal Science in *Methodologies of Legal Research*. M. van Hoecke (ed.). Oxford, 2011. P. 9–44.
2. Lackey R. T. Normative Science. *Fisheries*. 2004. 29(7). P. 38–39. DOI: <https://doi.org/10.1260/0958305053516181>
3. *Methodologies of Legal Research*. / M. van Hoecke (ed.) Oxford, 2011. 294 p.
4. Short T. L. Normative Science? *Transactions of the Charles S. Peirce Society*. 2012. Vol. 48. № 3. P. 310–334.
5. Vinogradoff P. Aims and Methods of Jurisprudence. *Columbia Law Review*. 1924. Vol. 24. № 1. P. 1–7.
6. Гладкий С. Методологія та організація наукових досліджень. Полтава, 2016. 240 с.
7. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33–46.
8. Копча В. В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. 2020. №1. С. 55–58. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2020.08>
9. Меліхова О. Поняття, ознаки та функції юридичної науки як об'єкта організаційно-правового механізму управління: теоретико-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. № 1. С. 127–130.

Наукове видання

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

за результатами XVIII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 300-річчю Г. С. Сковороди
(12–13 травня 2022 р., м. Харків)

Відповідальний за випуск

К.А. Юр'єва

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк ризографічний.
Умов. друк. арк. 13,18 Наклад 100 прим. Замов.
